

KÜRESEL KRİZ ÖNCESİ VE SONRASINDA TARIM KESİMİNE BAKIŞ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Emin ERÇAKAR¹

ÖZET

Tarım, iktisadi kalkınmada ele alınan üçlü sektör ayrımında oransal değişikliklerle de ifade edildiği gibi, hemen-hemen tüm ekonomilerde temel gıda maddelerinin teminini sağlaması sebebiyle birincil faaliyet sahası olarak kabul edilmektedir. Uluslararası karşılaştırmalar yapıldığında Türk Tarımı potansiyel olarak mukayeseli üstünlüğe sahiptir. Ancak, Türkiye'nin tarımda verimlilik ve teknoloji kullanımı açısından yeterli düzeyde gelişmiş olduğunu söylemek güçtür. Tarımsal üretim bakımından Türkiye, kendi kendine yeterli nadir ülkelerden biri olmakla beraber, iç talep fazlası ürünün dış piyasalara arz edilip gerekli gelirin elde edilmesi açısından yetersiz durumdadır.

Türkiye'de tarım sektörünün üretim, istihdam, piyasa ve faktör gibi katkıları dikkate alındığında ekonomide önemli bir ağırlığa sahip olduğu da bir gerçektir. O halde, sektörün ekonomiye katkısının daha fazla artırılması bakımından mevcut potansiyelin üretime yönelik olarak harekete geçirilmesi konusunda ortaya atılan sorunların tartışılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tarım kesimi, tarımsal kalkınma, gıda arzı, ekonomik krizler.

An Overview To Agriculture Sector Before And After Global Crisis

ABSTRACT

Agriculture, as stated in proportional changes within three sector distinction is also regarded as the primary activity area in almost all economies. When international comparisons are made Turkey has comparative advantages in agricultural potential. However, it is difficult to say that Turkey's agricultural productivity and use of technology is well developed in terms of sufficiency. Turkey, in terms of agricultural production, is one of the rare self-sufficient countries, but for supplying excessive demand of its domestic production to foreign markets to obtain the necessary income it is rather insufficient.

In Turkey, when the production, employment, market and economic factors of agricultural sector are taken into consideration it is also an important factor in economy with its considerable contribution. Thus, the discussion of the issue must be raised as for the sector's contribution to the economy in terms of further increasing production of the existing potential in mobilization.

Key Words: Agricultural sector, agricultural development, food supply, economic crisis.

¹ Balıkesir Üniversitesi Bandırma MYO İktisadi İdari Programlar, mercakar@balikesir.edu.tr

1. GİRİŞ

ABD’de 2007 yılında, finans ve sigorta, gayrimenkul, inşaat ve madencilik sektörü başta olmak üzere toplam dört sektörün büyüme hızının yavaşlamasıyla genel ekonominin büyüme hızı da yavaşlamış ve ekonomik büyümenin yavaşlamasına neden olan reel sektör, mortgage krizinden de olumsuz etkilenmiştir. Faiz oranlarındaki değişimin kredi piyasasında daraltıcı etki yapması ve yatırımcıların risk almadan kazanç elde etme istemesi sonucunda maliyeti düşük, kolay kredi imkânlarına bağlı olarak tüketicilerin aşırı borçlanmasına ve kontrolsüz kredi genişlemesine neden olarak sistemin kırılganlığı da artmıştır. ABD’de subprime borçlularının ödeme güçlüğüne düşmesi ile tetiklenen kriz, bu kırılganlıklarla birlikte büyümüş ve küresel kriz haline dönüşmüştür.

Ülkemizde de bankacılık sisteminin mevcut yapısal özelliği ve piyasadaki aktörlerin kriz sırasındaki davranış biçimleri, Türkiye’nin bu krizi belki görece az hasarla atlmasına neden olmuş ancak yine de ekonomimizde etkileri hissedilmiş ve de edilmektedir. Buna göre, özellikle 2001 krizinden sonra atılan adımlar Türkiye’deki bankacılık sistemini sağlamlaştırmış ve genel olarak da mali piyasaları bir istikrara kavuşturmuştur. Ayrıca, bankaların kendi aralarındaki kredi akışını kesmemeleri ve bir anlamda likiditeyi devam ettirmeleri, birey, şirket ya da başka bir finans kuruluşuna kullandırdıkları kredilerini paniğe kapılarak hemen geri çağırılmaları, mudilerin mevduatlarını çekmek için bankalara hücum etmemeleri ve bu anlamda piyasaya olan güvenlerini örtülü olarak açıklamaları da Türkiye’nin hanesine artı bir değer olarak geçmiş ve bu durum derecelendirme kuruluşları tarafından da teyit edilmiştir.

Ancak Türkiye’de mali piyasalardaki bu iyileşmelere ve son dönemlerde açıklanan yüksek banka karlılıklarına rağmen reel sektörde de aynı iyileşmelerin ortaya çıktığını söylemek güçtür. Çalışmamızda, ülkemizde reel sektörün önemli bir bileşeni olan tarım kesiminin sözü edilen küresel krizden etkilenip etkilenmediği ya da etkilenme derecesi irdelenmeye çalışılmaktadır. Bu amaçla öncelikle ülkemizdeki tarım kesimine ilişkin genel bilgiler verilmeye gayret edilmiş, diğer bir ifadeyle ülkemizin tarımsal potansiyelinin dünya ve kendi özelinde değerlendirilmesi yapılarak çözüm yolları sunulmaya çalışılmıştır.

2. TARIMDAKİ DURUM VE SON GELİŞMELER

Dünyada, tarım ve tarımla bağlantılı sektörlerin yapı ve etkileşimleri ile birlikte algılamalar da günden güne hızla değişmektedir. Tarladan başlayıp tüketicide sona eren ilişkiler zincirinde üretici belirleyici konumdayken, ilişkilerdeki belirleyicilik günümüzde yer değiştirmiştir. Bu köklü değişim sektörün yönetiminde ve stratejik yaklaşımlarda, her düzeyde yenilenmeyi de beraberinde getirmektedir. Tarım ve tarıma dayalı sanayi, özellikle gıda sanayi, son yirmi yılda hammadde üretiminden tüketiciye uzanan zincirde dinamik gelişmeler göstermektedir. Önceleri tarladan başlayıp tüketicide sona eren ilişkiler ağında, üretici belirleyici konumdayken, ilişkilerdeki belirleyicilik yer değiştirmiş ve tüketici, nicelik ve nitelik olarak ağırlık kazanmaya başlamıştır. Piyasa sinyali akımının tersine dönmesinde, tüketicilerin ağırlıklarının artmasının yanında, ta-

rım ve tarım-dışı lobilerin güç dengesinin tersine dönmesinin etkisi göz ardı edilemez. Benzer nedenlerle sağlık, çevre ve sürdürülebilir gelişme gibi konular tarımsal üretimi ve politikaları etkilemeye başlamakta ve etkileri artarak süregelmektedir

Türkiye’de tarım politikalarına ilişkin yapılan değerlendirmelerde en büyük güçlük amaçlarının tam olarak ne olduğunun belirlenememesinde ortaya çıkmaktadır. Genelde kırsal politika ile tarım politikası, amaçlar ile araçlar ve kısıtlar birbirlerine karışmış durumdadır. Türkiye’nin genel ekonomik ve sektörel hedeflerinin ortaya konduğu beş yıllık kalkınma planlarında ve benzer amaçlı çalışmalarda da bu karmaşa açıkça ortaya çıkmaktadır. (Çakmak vd., 1999: 51) Örneğin, ülkemizde tarımsal destek politikası denildiğinde taban fiyat politikası akıllara gelmektedir (Dinler, 2000: 294).

Kırsal bölgelerde tarıma bağlılık, sanayi ve hizmet sektörlerinin gelişmemesi, tarımda verimliliğin ve gelirin düşüklüğü gibi sebepler bu bölgelerden büyük kentlere olan göçü hızlandırmaktadır. Büyük kentlerde ise hızlı nüfus artışına paralel olarak işsizlik, altyapı yetersizliği, kaçak yapılaşma, güvenlik ve çevre sorunları ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde az gelişmiş bölgelerin kalkındırılabilmesi amacıyla 2004 yılında başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölge illeri olmak üzere 36 ilde ve Kalkınmada Öncelikli Yörelerde (KÖY) uygulanması öngörülen 5084 Sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla KÖY kapsamındaki iller ile TÜİK başkanlığınca 2004 yılı için belirlenen fert başına GSYİH tutarı 1500 dolar veya daha az olan illerde gelir vergisi stopajı teşviki, sigorta primi işveren paylarında teşvik, bedelsiz yatırım yeri tahsis ve enerji desteği gibi teşvik tedbirleri yürürlüğe konulmuştur (DPT, 2005).

VIII. Plan dönemi başında GSYİH içerisinde % 14,1 olan tarımın payı, 2005 yılında % 10,3’e, 2009 yılı başında ise % 7,5’e gerilerken, tarımsal istihdamın toplam istihdam içerisindeki payı 2000 yılındaki % 36 seviyesinden 2005 yılında % 29,5 seviyesine inmiştir (9. Kalkınma Planı, 2007). 2009 yılında ise tarımsal istihdamın toplam istihdam içerisindeki payı % 24’lere gerilemiştir. Tarımsal işletmelerde genel olarak hayvancılık ve bitkisel üretim bir arada yapılmakta olup, işletmelerin küçük ölçekli ve çok parçalı yapıda olması verimliliğin düşük seviyelerde kalmasına yol açmaktadır. 2001 yılında çıkarılan 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun miras hukukuna ilişkin hükümleri, yeterli tarımsal varlığa sahip olmayan tarımsal işletmelerin paylaşırma dışında bırakılması konusunu düzenlemiş ve arazi parçalılığı sorununun daha da ağırlaşmasını engellemeye çalışmıştır. Son on yıllık periyotta tarım dışına çıkarılan yüksek verimli tarım alanları toplamı 1,26 milyon hektara ulaşmış iken, 2005 yılında çıkarılan 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu toprak kaynaklarının etkin kullanımı konusunda önemli bir gelişme sağlamıştır (9. Kalkınma Planı 2007-2013).

Diğer yandan tarımsal alanda yapılan önemli değişikliklerden birisi de; 2002 yılından bu yana fiyat desteği yerine uygulanmakta olan Doğrudan Gelir Desteği ödemeleri ile üretici gelirlerinde belirli bir istikrar sağlanmasının amaçlanmasıdır. 2004 yılında YPK Kararı ile “Tarım Stratejisi 2006-2010” belgesi kabul edilmiştir. Bu doğrultuda 2006 yı-

ında çıkarılan 5488 sayılı Tarım Kanunu ile üreticiler için üretim planlaması yapabilmelerini sağlayacak öngörülebilir ve istikrarlı bir ortam oluşturulması amaçlanmaktadır. Üretici ve üretim düzeyini risklere karşı korumak amacıyla 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu 2005 yılında çıkarılmıştır. Piyasaların oluşması ve risk yönetimine katkı sağlamayı amaçlayan Tarım Ürünlerinde Lisanslı Depoculuk Kanunu da 2005 yılında yürürlüğe girmiştir.

Ülkemizde tarımla uğraşan kesim, gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında oldukça sınırlı miktarda toprağa sahip olduğundan birim başına düşen verimliliği artırabilmek amacıyla sulanabilir alanları artırmaya ve katma değeri daha yüksek meyve ve sebze üretimine yönelerek çözmeye çalışmaktadırlar. Sulanan alanın sınırlı genişlemesine paralel, sebze ve meyve yetiştirilen alanlar da genişleme eğilimindedir. Çiftçiler toprak kıtlığı ve işgücü fazlasıyla karşılaştıklarında toprağın kalitesini artırarak (sulanan alanı artırmak) ve katma değeri daha yüksek ürünlere yoğunlaşarak (meyve ve sebze) uyum göstermeye çalışmaktadırlar. Bir anlamda, küçük ölçekli işletmeler durumu kabullenmekte ve şartlar elverdiğince emek yoğun ürünlere yönelerek geçimlikten yarı-geçimlik konuma geçiş yapmaktadırlar

Yine uluslararası alanda tarım konusundaki gelişmelere bakıldığında, Tarım Anlaşması kapsamında 2000'li yılların başında uygulamaya başlanan Tarım Reformu'nun uygulamaya girdiği görülmektedir. Kriz yönetimi sırasında hükümetle işbirliği yapan uluslararası kuruluşlar, IMF ve Dünya Bankası, tarımla ilgili konularda uluslararası anlaşmaların çizdiği çerçevede kalmak durumunda iken bu anlaşma uluslararası ekonominin, dış ticaretin ötesinde, iç piyasa desteklerine de yeni uygulama zorunlulukları getirmektedir.

Tarım Anlaşmasına göre; dünya ticaretini bozan destekleme politikalarına yenilerinin eklenmesini yasaklamak, mevcutları bir takvim çerçevesinde azaltmak gibi hedefler söz konusudur. Böylelikle dış ticarete konu olan ürünlerin miktarlarını etkileyecek yeni fiyat destek politikaları ve ihracat sübvansiyonlarını yasaklamak ve kabul edilebilir asgari bir düzeydeki mevcut iç piyasa desteklerini bir takvim içinde indirmek gibi ağır hükümler getirilmektedir. İç piyasa destekleri konusunda, Türkiye'nin 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne yaptığı taahhüde göre, Türkiye yalnız dört ürün grubunda fiyat desteğinin olduğunu ve bunların da, tahıllar, tütün, şeker pancarı, afyon kellesi gibi ürünler olduğu, yine bunun dışındaki ürünlerin hükümet politikalarıyla, garanti fiyat sistemiyle desteklenmediğini, toplamda ise iç desteğin Anlaşma'da belirtilen asgari düzeyin altında olduğunu ileri sürmüş, diğer bir ifade tarzıyla, tarımdaki destek düzeyinin asgari koşullarda olacağını daha o yıllarda taahhüt etmiştir(Akder, 2003: 46-68).

Gelişmekte olan ülkelerin çok uzun yıllardır tarım sektörlerini ihmal etmiş olmaları gerçeği aslında tarımdaki problemlerin temel kaynağıdır. Ekonomik gelişme için tek çıkar yol sanayileşme olarak görülmüş ve sanayileşmeye öncelik verilmiş, tarım ise sanayi ile olan ilişkisine göre ya da arta kalan kaynaklarla yetinmek durumunda kalmıştır. Diğer yandan gelişmiş ülkeler ise, tarım sektörlerini geliştirmekte olan ülkelere karşı her zaman -anlaşmalarda öngörülenin aksine- aşırı bir dozla korumuşlardır. Bu yüksek korumanın

gerekçesi, Batı ülkelerinin, özellikle Avrupa Birliği ve ABD'nin tarım politikalarının amaçları incelendiğinde; ülkelerinde zaten azalmış durumda bulunan tarım sektöründeki nüfuslarını aynı düzeyde tutabilmek (kırsaldan kente göçü frenlemek) ve aynı nedenle tarımda çalışanlara diğer sektörlerdeki düzeyde gelir sağlayabilmek olarak özetlenebilir. Tarımsal ürünlerin yüksek fiyatla desteklenmesi daima dış ticaret boyutludur ve bu durumda ürün fiyatlarına müdahale ile yüksek gelir düzeyi sağlanmaya çalışılmıştır.

Aşağıdaki tabloda yaygın ekim alanına sahip olması ve özellikle ülkemizde temel besin deposu olması nedeniyle buğday üretim ve değerine ilişkin dünya sıralaması verilmiştir.

Tablo: 1. Dünyada Hububat Üretim Sıralaması (2007).

Sıralama	Ülke	Üretim (\$1000)	Üretim (milyon ton)
1	Çin	15348160	109298296
2	Hindistan	11242260	75806700
3	ABD	7698642	55822700
4	Rusya Federasyonu	4771406	49367973
5	Fransa	3426865	32763500
6	Pakistan	3361010	23294700
7	Almanya	1844943	20828077
8	Kanada	2275904	20054000
9	Türkiye	2296182	17234000
10	Arjantin	2474862	16486532

Kaynak: FAO 2007 ve rileri. <http://faostat.fao.org/site/339/default.aspx>

Yukarıdaki tabloya göre Çin dünya hububat üretiminde birinci sırada ve aynı zamanda dünya üretiminin beşte birini yapmaktadır. İkinci sırada Hindistan, üçüncü sırada ise ABD'yi görüyoruz. Yıllar içerisinde ABD'nin toplam üretimde üretim miktarını azımsanmayacak oranda arttırmasına rağmen % olarak üretimin azalması, Çin ve Hindistan gibi ülkelerin üretimlerinin çok hızlı şekilde artması ile açıklanabilir. İlk üçü, sırayla Rusya, Fransa ve Pakistan izlerken ülkemiz 9. sırada yer almaktadır.

Diğer taraftan FAO 2007 yılı istatistiklerine göre; dünya meyve sebze üretiminde Çin yine başta yer alırken, Hindistan ikinci, ABD ise üçüncü sırada yer almaktadır. Dördüncü Brezilya ve beşinci İtalya'nın ardından Türkiye dünya altıncısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya et üretiminde de Çin yine en üst sırada, ABD ikinci ve Brezilya üçüncü sırada yer almaktadır. Bitkisel üretimde dünya sıralamasının üstlerinde görmeye alıştığımız Türkiye, et üretiminde 27. sıradadır. Bunun sebebi elbette Türkiye' de domuz üretiminin neredeyse hiç yok denecek seviyede olması olduğu kadar, özellikle sığır ve koyun eti üretiminde bugüne kadar uygulanan yanlış politikaların düşünülmesi gerekmektedir. Diğer yandan ülkemiz kayısı, incir, fındık ve kiraz gibi meyvelerin üretiminde genel olarak dünya birinciliğini

kimseye kaptırmamaktadır. Çeşitli yıllar ve çeşitli veriler baz alındığında görülmektedir ki, Türkiye'de tarımsal üretim hem çeşitlilik hem miktar olarak sorunlu değildir ve birçok ülkeye göre tarımsal ürün çeşitliliği ve üretim açısından da iyi durumdadır.

Aşağıdaki tabloda ülkemizde 2000 yılından bu yana gerçekleşen cari fiyatlarla ve sabit fiyatlarla GSYİH ve tarım kesimine ilişkin büyüme rakamları yer almaktadır. Bu tabloya göre, ülkemizde -yerel ya da küresel kökenli olsun- bir kriz ortaya çıktığında tarım kesiminin de doğal olarak bundan payını aldığı görülmektedir. Ancak bu büyüme ya da küçülmelerin daima aynı yönlü ve büyüklükte olduğunu söylemek mümkün değildir. Örneğin 2003 yılında ekonomimizde % 5.3'lük bir büyüme söz konusu iken, aynı dönemde tarım kesiminde ise % 2.2'lik bir küçülme gerçekleşmiş ve benzer bir durum 2007 yılında da yaşanmıştır. Bunun nedenleri olarak hükümet politikalarının ve/veya hava koşullarının etkili olduğu söylenebilir. Diğer yandan küresel krizin etkisinin yoğun olarak hissedildiği 2008-2009 döneminde ise ekonomimizin genelinde çok ciddi bir küçülme söz konusu olurken tarım kesiminde ise bir büyüme trendine rastlanmaktadır. Dolayısıyla küresel krizin tarım kesimimizin gelişimi üzerinde etkili olduğunu iddia etmek mümkün değildir.

Tablo 2: İktisadi Faaliyet Kollarına Göre GSYİH.

Dönem/ İktisadi faaliyet kolları	Cari Fiyatlarla, 2000-2009		Gelişme Hızları, Sabit Fiyatlarla, 1998 Temel Fiyatlarına Göre	
	Tarım, avcılık ve ormancılık	GSYİH (Alıcı fiyatlarıyla)	Tarım, avcılık ve ormancılık	GSYİH (Alıcı fiyatlarıyla)
2000	16,430,769	166,658,021	7.4	6.8
2001	20,737,537	240,224,083	-8.1	-5.7
2002	35,434,614	350,476,089	9.3	6.2
2003	44,179,956	454,780,659	-2.2	5.3
2004	51,782,669	559,033,026	2.7	9.4
2005	59,027,013	648,931,712	6.6	8.4
2006	60,819,444	758,390,785	1.3	6.9
2007	62,567,776	843,178,421	-7.0	4.7
2008	71,028,634	950,098,199	3.9	0.9
2009 (9 Aylık)	59,169,869		3.2	
1.dönem*-quarter	7,817,819	209,781,308	-0.4	-14.7
2.dönem*-quarter	15,583,624	228,947,856	6.4	-7.9
3.dönem	35,768,426	262,229,060	2.7	-3.3

Kaynak: TÜİK, 2010.

Yine aşağıda yer almakta olan tabloda da ülkemizin 2000-2010 dönemine ait genel ihracat ve ithalat toplamalarının yanı sıra alt fasıl olarak tarım kesiminin payına da yer verilmiştir.

Tablo 3: Uluslararası Standart Sanayi Sınıflamasına (USSS, Rev.3) Göre İhracat ve İthalat (2000-2010)

Yıllar			Toplam İhracat(000 \$)	Toplam İthalat(000 \$)
2010		Toplam	7 864 239	11 504 268
	A	Tarım ve Ormancılık	436 814	458 535
	01	Tarım ve Hayvancılık	436 030	446 991
	02	Ormancılık ve Tomrukçuluk	784	11 544
	B	Balıkçılık	9 967	2 647
2009		Toplam	102 138 526	140 869 013
	A	Tarım ve Ormancılık	4 347 539	4 593 368
	01	Tarım ve Hayvancılık	4 336 849	4 447 659
	02	Ormancılık ve Tomrukçuluk	10 690	145 709
	B	Balıkçılık	188 997	31 217
2008		Toplam	132 027 196	201 963 574
	A	Tarım ve Ormancılık	3 936 711	6 391 914
	01	Tarım ve Hayvancılık	3 923 626	6 151 343
	02	Ormancılık ve Tomrukçuluk	13 085	240 571
	B	Balıkçılık	240 330	41 125
2007		Toplam	107 271 750	170 062 715
	A	Tarım ve Ormancılık	3 725 213	4 640 577
	01	Tarım ve Hayvancılık	3 709 447	4 352 787
	02	Ormancılık ve Tomrukçuluk	15 766	287 790
	B	Balıkçılık	158 252	30 935
2006		Toplam	85 534 676	139 576 174
	A	Tarım ve Ormancılık	3 480 539	2 902 369
	01	Tarım ve Hayvancılık	3 466 631	2 634 345
	02	Ormancılık ve Tomrukçuluk	13 909	268 024
	B	Balıkçılık	130 858	32 627
2005		Toplam	73 476 408	116 774 151
	A	Tarım ve Ormancılık	3 328 814	2 801 365
	01	Tarım ve Hayvancılık	3 314 031	2 541 823
	02	Ormancılık ve Tomrukçuluk	14 784	259 542
	B	Balıkçılık	139 500	24 233

2004		Toplam	63 167 153	97 539 766
	A	Tarım ve Ormancılık	2 541 777	2 757 392
	01	Tarım ve Hayvancılık	2 525 828	2 527 739
	02	Ormancılık ve Tomrukçuluk	15 949	229 653
	B	Balıkçılık	103 118	7 868
2003		Toplam	47 252 836	69 339 692
	A	Tarım ve Ormancılık	2 120 690	2 535 427
	01	Tarım ve Hayvancılık	2 104 662	2 383 736
	02	Ormancılık ve Tomrukçuluk	16 028	151 691
	B	Balıkçılık	80 746	2 428
2002		Toplam	36 059 089	51 553 797
	A	Tarım ve Ormancılık	1 754 287	1 702 642
	01	Tarım ve Hayvancılık	1 743 890	1 590 783
	02	Ormancılık ve Tomrukçuluk	10 398	111 858
	B	Balıkçılık	51 419	1 199
2001		Toplam	31 334 216	41 399 083
	A	Tarım ve Ormancılık	1 976 410	1 409 313
	01	Tarım ve Hayvancılık	1 967 606	1 321 289
	02	Ormancılık ve Tomrukçuluk	8 804	88 023
	B	Balıkçılık	29 745	879
2000		Toplam	27 774 906	54 502 821
	A	Tarım ve Ormancılık	1 659 092	2 123 187
	01	Tarım ve Hayvancılık	1 651 912	1 973 810
	02	Ormancılık ve Tomrukçuluk	7 180	149 377
	B	Balıkçılık	24 506	1 661

Kaynak: TÜİK.

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere ülkemiz ihracat ve ithalatı ekonomideki krizlere bağlı olarak birtakım genişleme ve daralmalar yaşamıştır. Özellikle 2001 Krizinin etkisi ile genel ithalat rakamlarında, yanı sıra küresel krizin etkilerinin yoğun hissedildiği 2009 yılında ise hem ihracat hem ithalat rakamlarımızda ciddi gerilemeler yaşanmıştır. İlgili dönemde tarım kesiminin durumuna bakıldığında ise, öncelikle dikkati çeken, tarımda “kendi kendine yeterli ülke” olarak bilinen Türkiye’de tarımsal ithalatın genellikle tarım ürünleri ihracatının üzerinde seyrettiği gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Özellikle krizin hissedildiği 2008 yılında döviz kurlarının yarattığı aleyhte durumun da etkisi ile tarım ürünleri ithalatı ihracatı neredeyse ikiye katlamıştır. Bu durum doğrudan doğruya küresel krize bağlanamazsa da Türk Tarımı açısından bir

talihsizlik ve ciddi yapısal sorunlarının olduğu gerçeğini gün yüzüne çıkarmaktadır. Ayrıca 2000 yılında toplam ihracatın % 6'sı düzeyinde olan tarım ve hayvancılık ürünleri ihracatı 2008 yılında % 3 düzeyine gerilemiş, 2009 yılında ise tekrar % 4 seviyelerine çıkmıştır. Diğer yandan söz konusu yıllarda ithalata bakıldığında ise, 2000 yılında tarım ve hayvancılık ürünleri ithalatındaki oran % 3.6, 2008 yılında % 3.1 ve 2009 yılında ise % 3.3 düzeylerinde kalarak mevcut durumunu koruduğu gözlenmektedir.

Tablo 4: İstihdam Edilenlerin İktisadi Faaliyet Kolları (Yıllara Göre, Bin kişi, 15+ yaş)

YILLAR		TOPLAM	Tarım, Ormancılık	İmalat Sanayi	İnşaat
2004	YILLIK	19,632	5,713	3,742	966
2005	YILLIK	20,067	5,154	3,994	1,107
2006	YILLIK	20,423	4,907	4,066	1,196
2007	YILLIK	20,738	4,867	4,088	1,231
2008	YILLIK	21,194	5,016	4,235	1,241
2009	OCAK	19,873	4,342	3,950	990
	ŞUBAT	19,779	4,391	3,880	976
	MART	20,148	4,572	3,827	1,062
	NİSAN	20,698	4,965	3,814	1,157
	MAYIS	21,455	5,422	3,829	1,296
	HAZİRAN	21,947	5,801	3,867	1,383
	TEMMUZ	22,213	5,971	3,963	1,404
	AĞUSTOS	22,108	5,854	3,976	1,373
	EYLÜL	22,020	5,754	4,027	1,353
	EKİM	22,019	5,571	4,079	1,381
	KASIM	21,741	5,342	4,101	1,345
	ARALIK	21,451	5,144	4,153	1,213
2009	YILLIK	21,277	5,254	3,949	1,249

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları.

Üstte yer alan tabloda Türkiye’de istihdam edilenlerin iktisadi faaliyet kollarına göre dağılımı yer almaktadır. Türkiye’deki toplam istihdamın dağılımı son 10 yıllık dönemde ilginç bir seyir izlemektedir. Geleneksel olarak tarımın istihdam içerisindeki payının yüksek olduğu ülkemizde tarımsal istihdamın toplam istihdam içerisindeki payı 2000 yılındaki % 36 seviyesinden 2004 yılında % 29.1’e, 2005 yılında % 25.1’e gerilemiştir (9. Kalkınma Planı, 2007). Bu düşüş 2008 yılında % 23.6 seviyesine inmiştir. 2009 yılında ise tarımsal istihdamın toplam istihdam içerisindeki payı % 23'lere gerilemiştir. Ancak ortada olan gerçek Türkiye’nin mevcut işsiz stokuna tarım kesiminin de katkı sağladığı ve köyden kente göçün çaresizlik nedeniyle sürmekte olduğudur. Gelişme yolundaki ülkemizde tarımdan kaçış olumlu gibi algılanıyor olsa da işsiz kitlelerin kentlerde daha da sahipsiz ve amaçsız kalacağından

dolayı diğer insanların can ve mal güvenliği açısından tehdit oluşturacağı göz ardı edilmemelidir. Özellikle küresel krizin hakim olduğu günümüz dünyasında bu tehdidin daha da ağır hissedilmesi kaçınılmazdır.

Tarımsal istihdam içerisinde okuma-yazma bilmeyenlerin oranı % 18'dir. Tarıma en yakın sektör olan inşaat sektöründe aynı oran % 3'ün altındadır. Tarımsal istihdamın % 60'ını oluşturan kadınların üçte biri okul yüzü görmemiştir. Eğitim düzeyinin hâlâ çok sınırlı kaldığı kırsal kesimden kente göçte çekim unsurunun etkili olamayacağı açıktır (TÜİK Nüfus ve Ekonomi, 2007). Kırdan kente göç kararında, insanları yöresinden toprağından koparan ana unsur, "başka alternatifinin kalmaması" gerçeğidir. Kırsal bölgelerdeki beşeri sermayenin düzeyi, tarımdaki verimliliği belirleyecek en önemli unsurlardan birisidir. ve rimsiz istihdamın büyümeye katkısının olmayacağı, böyle bir istihdamın beşeri sermaye birikimi ve beşeri kalkınma artırımına neden olamayacağı mutlaka ifade edilmelidir (Ok, 2008: 60).Türkiye istikrarlı büyüme çizgisini devam ettirse bile, uzunca bir süre tarımdaki işgücü hem mutlak, hem de oransal olarak hızla azalmayacaktır. Tarımsal verimliliğin artırılması, bir yandan toprak veriminin, diğer yandan beşeri sermayenin kalitesinin artmasıyla mümkündür.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerin temel yapısal sorunlarının olduğu bilinen bir gerçektir. Bu gerçeklerden hareketle çalışmamızda, özel olarak ülkemizin son yaşamakta olan küresel krizden etkilenimi ve bu sürecin Türk Tarımına etkileri ele alınmaktadır. Türkiye kendi içerisinde -son yıllar hariç- uzun yıllar yaşamış olduğu iktisadi ve siyasi istikrarsızlık nedeniyle dünyadaki gelişmeleri izleyememiştir. Bu nedenle de ülkemizde, ekonomilerin olmazsa olmaz sektörlerinden olan tarım kesimine siyasetçilerimiz tarafından genellikle bir oy deposu olarak bakılmış ve bu nedenle aklı başında bir tarım politikasından ziyade taban fiyat uygulamaları ile sorunun geçiştirileceği inancı hakim olmuştur. Bu durum, kendi içerisinde bir kaos ortamı yaratacak çelişkiler barındırırken diğer taraftan da Dünya Ticaret Örgütü-Tarım Anlaşması ve Avrupa Birliği üyeliği gibi gelişmeler zamanla ülkemizin bu sorunlu yönünü açığa çıkarmaya başlamıştır.

Ülkemizde tarımsal üretimin ihtiyacımıza yetmeyerek ithal edilir duruma gelmesi yanında, tarımsal nüfusun hâlâ toplam istihdamda önemli pay alması, tarlaların miras yoluyla parçalanması, çiftçinin çıkardığı ürünün masraflarını bile karşılayamaması gelecek on yıllarda eğer ciddi önlemler alınmazsa nüfusuna hiç yetemeyecek duruma gelmesi söz konusu olabilecektir.

Kırsal gelirin çeşitlendirilmesine yönelik önlemlerin alınması ile ürün bazlı desteklemelerden, üretici bazı desteklemelere geçilmesi desteklemenin etkinliği artırıcı ve kamu maliyesi üzerine düşen yükü azaltıcı etki yapacaktır. Tarım sektörü emek yoğun bir sektörden çıkartılarak teknoloji yoğun bir sektöre dönüştürülmeli ancak bu yapılırken sosyal politika uygulamaları da hesaba katılmalıdır.

Ülkemizde sanayi üretiminde ve kapasite kullanım oranlarında yaşanan olumlu gelişmelere rağmen istihdam oranlarında beklenen artış sağlanamamıştır. Bir taraftan yeni teknoloji kullanımının artması verimlilik artışına yol açarken, diğer taraftan küreselleşme sürecinde ülkedeki yüksek vergi ve prim oranları kayıt dışı ekonomiyi teşvik ederek artırmaktadır. İşte bu nedenle de ülkemizde tarımın istihdam içerisindeki mevcut payı kriz dönemlerinde önemli bir amortisör işlevini yerine getirmekte ve muhakkak surette tarımdan açığa çıkan işgücü için sosyal bir dönüşüm projesi hayata geçirilmelidir.

KAYNAKÇA

- AKDER, Halis (2003). “Türkiye Tarım Politikasında Destekleme Reformu”, *ASO MEDYA, Aralık Sayısı* s: 46-68.
- AKDER, Halis, ÇAKMAK Erol (2005). “DTÖ ve AB’deki Gelişmeler Işığında 21. Yüzyılda Türkiye Tarımı”, *TÜSLAD Basın Bülteni* 21.06.2005.
- ÇAKMAK, Erol H., KASNAKOĞLU, H. AKDER, Halis (1999). “Tarım Politikalarında Yeni Denge Arayışları ve Türkiye”, *TUSLAD, Yayın No: TUSLAD-T/99-12/275*, İstanbul.
- DİNLER, Zeynel (2000). “Tarım Ekonomisi”, *Ekin Kitapevi Yayını*, Bursa.
- DPT (2005). “T.C. Yüksek Planlama Kurulu 2005 Yılı Programı”, Ankara.
- DPT(2006). “Dokuzuncu Kalkınma Planı”, Ankara.
- FAO(2007). “2007 Yılı Gıda ve rileri”. <http://faostat.fao.org/site/339/default.aspx> (20.03.2010).
- MİRAN, Bülent(2005). “Tarımsal Yapı ve Üretim”, *Tarım ve Köyişleri Bakanlığı*, Ankara.
- OK, S.(2008). “Ekonomik Büyüme ile İstihdam Arasındaki İlişkinin Zayıflama Nedenleri ve Bu İlişkinin Güçlendirilmesinde İşkur’un Rolü”, *Türkiye İş Kurumu Yayını*, Ankara.
- TÜİK(2010).”Nüfus ve Ekonomik Göstergeler”,<http://www.tuik.gov.tr> (20.03.2010).
- TÜİK(2010).”Tarımsal İstatistikler”. <http://www.tuik.gov.tr> (20.03.2010).
- YÜKSELER, Zafer.(1999). “Tarımsal Destekleme Politikaları ve Doğrudan Gelir Desteği Sisteminin Değerlendirilmesi”. *DPT Yayınları*, Ankara.

